

Actieprogramma Samen stad maken: Initiatief

Samen stad maken
29 april 2021

Foto: Verschillende bewonersgroepen beheren dierenweides, bijvoorbeeld in het Julianapark.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	1
Samenvatting	2
1 Inleiding	3
1.1 Leeswijzer	3
1.2 Proces.....	3
2 Definities.....	4
2.1 Initiatiefnemer: primair lokaal belang.....	4
2.2 Participatie, initiatief, democratische vernieuwing	4
3 Ambities.....	5
3.1 Ambities	5
3.2 Leidende principes	5
4 Initiatieven	8
4.1 Collectieve plek beheren.....	8
4.2 Een dienst aanbieden	9
4.3 Een ontwerp of visie maken	10
4.4 Een project opzetten	12
5 Gelijk speelveld	14
5.1 Randvoorwaarden.....	14
5.2 Zeggenschap en verantwoordelijkheden.....	15
6 Agenda	17

Samenvatting

H1

Voor u ligt het actieprogramma Samen stad maken: Initiatief, waarin de gemeente een voorstel doet voor een initiatieven-agenda voor 2021 en 2022. De gemeente heeft dit document opgesteld op basis van inbreng uit de stad.

H2/3

Utrecht heeft een rijk scala aan initiatieven en initiatiefnemers. De kracht en inzet hiervan willen we zo veel mogelijk helpen ontwikkelen en benutten. Initiatieven hebben we hard nodig in de stad. Voor de onderlinge steun en informele zorg, voor een schone en veilige buurt, voor inzet bij cultuur of sport, en voor lokale kennis bij het maken of toetsen van nieuwe plannen.

H4/5

We ordenen de verschillende typen initiatieven aan de hand van de routekaart van het Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners (LSA). Dit is een landelijk en professioneel kennisnetwerk van actieve bewonersgroepen die zich inzetten voor hun buurt. We volgen hun indeling van initiatiefnemers die een collectieve publieke plek beheren, een dienst aanbieden, een ontwerp maken of visie opstellen of een project opzetten.

H6

Actielijnen

- Communiceren en doorontwikkelen bewonersbod en zelfbeheer
- Samenwerkingsnetwerk versterken
- Ondersteunen en versoepelen processen
- Doorontwikkelen participatie en inclusie bij initiatieven
- Verdere inzet van buurtbudgetten uitwerken
- Verdiepen vraagstuk zeggenschap

Dit actieprogramma is een uitnodiging om samen te werken aan het verder brengen van initiatieven in de stad. We willen graag van horen wat u, als bewoner, initiatiefnemer of belanghebbende, van dit actieprogramma vindt. We willen dit actieprogramma samen met de stad verder verfijnen en uitwerken tot concrete acties.

Wanneer in deze tekst het woord 'we' staat, dan bedoelen we daarmee 'de gemeente'. We hopen samen te komen tot een actieprogramma waar ook de stad achter staat.

1 Inleiding

De samenleving verandert, en zo ook de relatie tussen overheid en inwoners. De gemeente en bewoners zijn steeds op zoek naar de beste verhoudingen, manier van samenwerken en onderlinge rollen. Het doorontwikkelen van de werkwijze rondom initiatieven is waardevol voor Utrecht.

1.1 Leeswijzer

Dit actieprogramma kan worden gezien als een voorstel voor de agenda voor de komende anderhalf jaar. We willen deze agenda samen met verschillende mensen en groepen in de stad oppakken. Zowel met ervaren initiatiefnemers als bewoners voor wie initiatief nog nieuw is.

Het actieprogramma Initiatief is deel 2 van het actieprogramma Samen stad maken op de Utrechtse manier. Deel 1 gaat over participatie. Alle delen van het actieprogramma zijn dynamisch en continu in ontwikkeling.

Hoofdstuk 1 is de inleiding, definities staan in hoofdstuk 2. Hoofdstuk 3 betreft de ambities en leidende principes. Verschillende typen initiatieven zijn beschreven in hoofdstuk 4, gevolgd door hoofdstuk 5 over randvoorwaarden en rollen bij een gelijk speelveld. Hoofdstuk 6 beschrijft acties, betrokkenen en een voorlopig tijdpad.

In dit actieprogramma staan voorbeelden van initiatieven genoemd om de keuzes en richting te ondersteunen. We hebben een selectie gemaakt van die initiatieven waar we veel van leren, en die de stad Utrecht verder helpen in de discussies over initiatief. Deze selectie betekent niet dat er meer of minder waardering is voor deze initiatieven ten opzichte van andere (niet genoemde) initiatieven.

1.2 Proces

De basis van dit document is de input uit de stad. We hebben informatie verzameld uit lopende projecten, evaluaties, gesprekken, kwalitatieve en kwantitatieve gegevens. En er is geput uit kennis van het landelijk netwerk van de LSA, een professioneel netwerk én kennispartner voor veel initiatiefnemers.

Dit document is een nieuwe stap in de ontwikkeling van participatie en initiatief in Utrecht. Het toont in het kort wat we al gedaan hebben, waar we staan en waar we naartoe gaan. Dit actieprogramma is agenderend. Dat laten we zien in een overzichtsagenda zomer 2021-eind 2022, maar ook met een doorkijkje naar 2023 en verder. Bij de agendapunten voor 2021 en 2022 beschrijven we hoe we dit met de initiatiefnemers in de stad op willen pakken.

Dit document is nadrukkelijk geen blauwdruk voor de toekomst. Het actieprogramma geeft een richting, maar nog niet alle oplossingen. We schetsen de belangrijkste onderwerpen en dilemma's, en doen een voorstel voor prioritering. Dit actieprogramma is een uitnodiging om samen te werken aan het verder brengen van initiatieven in de stad. We gaan hierover graag met u in gesprek. Samen met u willen we het actieprogramma verder verfijnen en uitwerken tot concrete acties.

2 Definities

2.1 Initiatiefnemer: primair lokaal belang

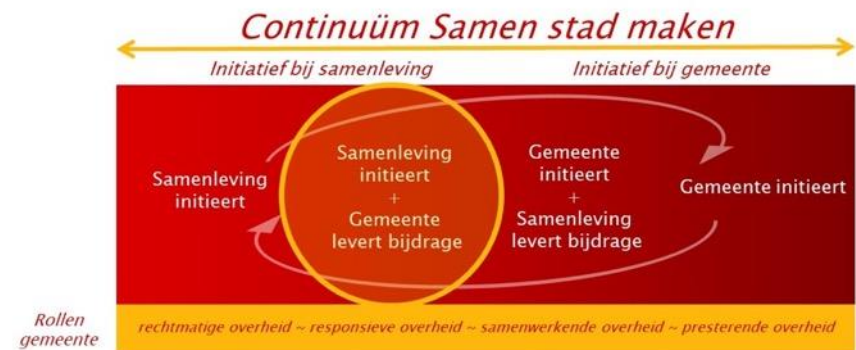
Dit actieprogramma gaat over initiatiefnemers met primair een lokaal belang. Denk aan een buurt-, wijk- of stedelijk belang, of bijvoorbeeld een plaatselijke sportclub of jeugdgroep. Een initiatiefnemer hoeft geen vrijwilliger te zijn, en is ook niet altijd een ondernemer of organisatie met betaalde krachten. Dit verschilt per initiatief, afhankelijk van de schaal, missie en opzet.

Partijen die niet primair een lokaal belang hebben, zoals bijvoorbeeld een landelijke belangenorganisatie of projectontwikkelaar, vallen niet onder onze definitie van initiatiefnemer. Dat betekent niet dat deze partijen geen waardevolle ideeën of projecten kunnen hebben, maar dit actieprogramma is daar niet op gericht. Zij kennen andere kanalen en hebben een andere rol binnen de stad.

2.2 Participatie, initiatief, democratische vernieuwing

De rollen en verhoudingen tussen de overheid en inwoners zijn constant in ontwikkeling. We werken anders samen dan dertig jaar geleden en zullen dat over dertig jaar weer anders doen. Dit actieprogramma gaat specifiek over initiatief, maar staat niet los van participatie en democratisering. We werken aan participatie, waar initiatief een specifiek onderdeel van is. Dit doen we binnen het kader van democratische vernieuwing. Participatie gaat over vormen van deelname van bewoners aan processen en besluitvorming van beleid, projecten of diensten binnen de gemeente. Bij initiatief gaat het niet alleen over deelnemen, maar over het zelf doen. Bij democratische vernieuwing gaat het over andere verhoudingen qua rollen en processen in de besluitvorming, en zeggenschap en eigenaarschap daarin.

Uiteraard is bij elke definitie ook een grijs gebied, sommige partijen zitten op deze grens of vallen hier precies tussenin. Deze indelingen zijn bedoeld als een denkrichting.

Relatie participatie, initiatief en democratische vernieuwing.

3 Ambities

3.1 Ambities

Om ruimte te geven aan initiatief, hebben we een aantal ambities geformuleerd:

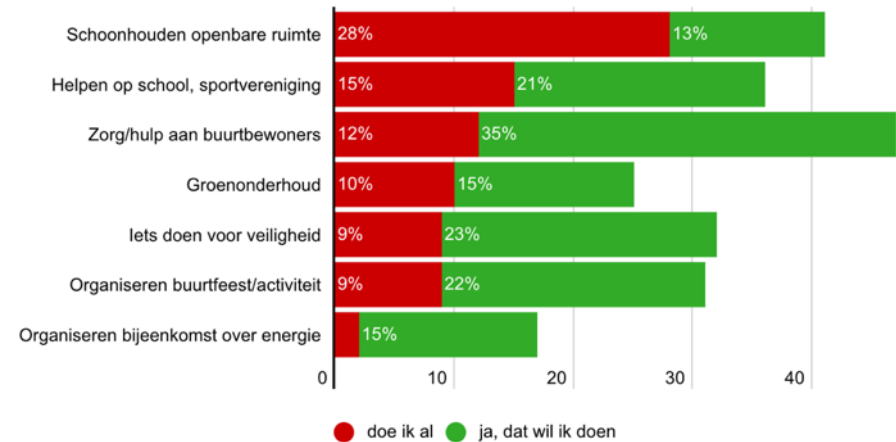
- We staan klaar voor de grote diversiteit aan initiatiefnemers met primair een lokaal belang. Om initiatieven die het publiek belang dienen zo goed mogelijk te ondersteunen, te faciliteren en verder te helpen.
- We willen de positieve effecten van initiatieven behouden, ook na de initiatieffase. We werken aan betere aansluiting van nieuwe initiatieven op regulier beleid en op de doorontwikkeling van initiatieven.
- We geven ruimte aan initiatieven en werken aan een duidelijke en transparante afweging voor ondersteuning in financiering of ambtelijke bijdrage. We zorgen voor heldere rollen en processen.
- We vinden het belangrijk dat iedereen initiatief kan nemen. Voor de mensen waarvoor dit niet vanzelfsprekend is, zorgen we voor aanmoediging en extra ondersteuning.

3.2 Leidende principes

Vanuit deze ambities hebben we leidende principes opgesteld. Deze geven richting aan het handelen en sturing aan de besluitvorming.

Een gezonde stad kan niet zonder initiatiefnemers. Ze zorgen voor ontwikkeling. Initiatieven leveren nieuwe inzichten, anders kijken, samenzijn, vernieuwing, verandering. Het brengt iets, wat de gemeente (nog) niet in beeld had of prioriteit aan had gegeven. Deze continue verandering is essentieel voor Utrecht.

Initiatieven zijn ván de stad. Initiatiefnemers hebben een direct belang bij hun initiatief, juist omdat het gaat om iets dat hen raakt, én hun omgeving. Initiatiefnemers zijn vaak klein, maar zeer krachtig. De organisaties worden soms kwetsbaar genoemd; maar in de praktijk hebben ze vaak een grote veerkracht en wil om te slagen. Dit hangt samen met de betrokkenheid: het is tenslotte hún initiatief.

Inwonersenquête, gemeente Utrecht, 2019

Randvoorwaarden: Utrecht is gekozen tot vrijwilligersstad van 2020. Veel bewonersinitiatieven draaien op vrijwillige inzet. De beleidsregel 'Vrijwillige inzet voor Elkaar' heeft een jaarlijks budget van € 6.800.000,-. Meer dan tachtig initiatieven worden hierdoor vanaf 2021 ondersteund.

We leren continu. Als gemeente, als stad. We ontdekken wat goed werkt en wat nog verbeterd moet worden. **En we ontwikkelen door.** De dilemma's en verbeterpunten hebben nadrukkelijk een plek in dit actieprogramma. Dit doen we om van te leren, de juiste perspectieven te zoeken en ruimte te bieden.

Integraal werken en denken in maatschappelijke waarden. Een initiatief is nooit een doel op zich. Onderliggend zijn de maatschappelijke waarden. Deze waarden laten zich soms vertalen naar één duidelijk doel (bijvoorbeeld duurzaamheid), maar meestal dienen initiatieven meerdere doelen en worden slimme verbindingen gemaakt. Initiatieven kunnen ook een bijdrage leveren aan een van de programma- of beleidsdoelen.

We kijken vooruit naar de fase na het initiatief. Na een paar jaar speelt vaak het vraagstuk van vervolg van continuering: doorontwikkelen of loslaten, met of zonder gemeentelijke steun? We hebben deze vragen graag tijdig in beeld om met elkaar de juiste routes te kunnen bepalen en daarop voor te bereiden.

Maatwerk is nodig, maar structuur kan helpen. Initiatieven en initiatiefnemers zijn er in veel verschillende vormen en maten. Voor een woon-initiatief kennen we andere routes en kaders dan voor een zorg-initiatief. Een initiatief voor een debatavond is iets anders dan een initiatief voor een speeltoestel. En een nieuw concept of idee heeft een ander krachtenveld dan een initiatief waar al mensen bij betrokken zijn.

Wel beter, niet meer geld. Veel van de genoemde acties vragen om personele inzet. Soms is dit een onderdeel van regulier werk. Soms is extra inzet en een andere prioritering nodig. De uitvoering van deze activiteiten vindt vaak plaats binnen de huidige gemeentelijke budgetten. Dat legt beperkingen op. We zullen moeten selecteren en faseren, in overleg met de partners in de stad.

Verder met initiatief aan de hand van routekaart LSA. Het Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners (LSA) is een landelijk en professioneel kennisnetwerk van bewonersgroepen. Om bewoners meer zeggenschap te kunnen geven over hun directe leefomgeving, hebben ze een buurrechten-routekaart opgesteld (zie volgende pagina). Deze insteek van LSA is basis voor de ordening van initiatieven die in de komende hoofdstukken gehanteerd wordt. Het onderscheid in vier typen is van belang omdat de initiatieven sterk van elkaar kunnen verschillen. Bijvoorbeeld in werkwijze, vraag, ondersteuning en kaders.

Voorbeeld zelfbeheer groen. De gemeente is een campagne gestart om meer inwoners van Utrecht te vinden die openbaar groen in hun eigen buurt willen onderhouden en beheren. Vrijwilligers, buurtambassadeurs en coaches werken aan een schoon Utrecht, zonder zwerfval.

Wishing Well West is één van de organisaties die aanvankelijk via bewonersbod een plek heeft gekregen in het welzijnswerk. Verschillende bewonersinitiatieven ontvingen uit meerdere subsidieregelingen een bijdrage en hadden te maken met verschillende ambtenaren. Op hun verzoek is er gewerkt aan een systeem van zoveel mogelijk één zogenoemde accounthouder en één clusterbeschikking. Hierdoor is de administratieve last van jaarlijks aanvragen en verantwoorden vereenvoudigd.

Vertaald naar de Utrechtse situatie zien we een viertal typen initiatieven, waar de aard van het initiatief onderscheidend is. Deze zijn beschreven in hoofdstuk 4:

- 4.1 collectieve publieke plek beheren
- 4.2 dienst aanbieden
- 4.3 ontwerp of visie maken
- 4.4 project opzetten

Daarna zijn er in hoofdstuk 5 voor alle initiatieven randvoorwaarden of kaders te benoemen, die zowel vanuit de initiatiefnemers als vanuit de gemeente van belang zijn. En er wordt kort ingezoomd op het begrip zeggenschap.

- 5.1 randvoorwaarden
- 5.2 meebeslissen over kaders

De LSA heeft een buurtrechten-routekaart uitgebracht, die onder andere is gebaseerd op de Localism Act uit Engeland. De LSA is in voorgaande jaren voor zowel stad als gemeente inspiratie- en kennisbron geweest voor beleid.

Het tweede buurtrecht van LSA gaat erover dat je als bewonersinitiatief zelf een dienst aanbiedt. Dit wordt ook wel 'right to challenge' genoemd. In Utrecht heeft dit – na een prijsvraag – de naam 'bewonersbod' gekregen.

Buurtrechten	
1	Recht op gebouwen en openbare ruimte "Wij willen ons buurthuis zelf beheren"
2	Recht om uit te dagen "Wij kunnen zorg in de buurt zelf beter regelen"
3	Recht op buurtplanning "Wij willen het park in de buurt zelf inrichten"
4	Open overheid "Wij willen meebeslissen over de gemeentebegroting voor de buurt"
5	Toegang tot geld "Wij hebben een lening nodig om ons buurthuis te kopen"
6	Zelfgekozen ondersteuning "Wij hebben onafhankelijke ondersteuning nodig om onze plannen aan te scherpen"

4 Initiatieven

In dit hoofdstuk staan vier typen initiatieven beschreven. Per type hebben we beschreven wat de vaak gehoorde dilemma's of verbeterpunten zijn. Daarnaast beschrijven we op welke manier we met dit actieprogramma perspectief willen bieden.

Voorbeelden van initiatieven zie je door het gehele document. In hoofdstuk 6 hebben we de perspectieven vertaald naar agendapunten voor de komende jaren.

4.1 Collectieve plek beheren

We zien initiatiefnemers die graag een collectieve publieke plek willen beheren en onderhouden. Dit soort initiatieven leveren een bijdrage aan de betrokkenheid van inwoners bij de activiteiten die op die plek plaatsvinden, of het nu gaat om sport, educatie, spelen of iets anders.

In feite nemen deze initiatiefnemers een onderhouds- of beheertaak van de gemeente over. Het kan gaan om deeltaken, maar ook om het volledig beheer en onderhoud. De gemeente kan de verantwoordelijkheid, onder voorwaarden, overdragen.

Deze initiatieven zien we vooral bij sport, parken, dierenweides, speeltuinen, jeugdwerk, onderwijs, stadslandbouw, welzijn en buurtwerk.

Verbeterpunten en dilemma's

- Betrokken inwoners en ambtenaren zijn niet altijd op de hoogte van de mogelijkheden. Vaak wordt opnieuw het wiel uitgevonden, of wordt niet ingezien wat de ruimte voor initiatiefnemers is.
- Regelingen gelden voor een beperkte periode. Na enkele jaren veranderen de eisen voor contractvormen van vrijwilligers of betaalde medewerkers. Dat heeft effect op de ondersteuning vanuit de gemeente.
- Er zijn soms zorgen over een gebrek aan continuïteit bij initiatiefnemers.
- Soms zorgt de werkwijze onbedoeld voor uitsluiting. Hoe borg je inclusiviteit? Hoe zorg je ervoor dat iedereen mag meedoen?

Een collectieve plek beheren: Tientallen initiatieven, bewonersorganisaties en verenigingen hebben aangegeven het eigenbeheer van maatschappelijk vastgoed te willen doen. Daarvoor is een beleidskader ontwikkeld en ondersteuningsbudget vrijgemaakt voor o.a. het Dwarsverband.

Een collectieve plek beheren: In het Maximapark zijn diverse organisaties actief in het beheer en onderhoud en de ontwikkeling. Dit doen ze in samenspraak met en ondersteund door de gemeente. Hier een foto van de Vrienden van het Maximapark.

Een collectieve plek beheren: Basketbalvereniging Cangeroes heeft samen met twee andere clubs het beheer van de sporthal in Lunetten overgenomen van de gemeente.

Perspectieven

- We maken zichtbaar wat er al gebeurt op het gebied van beheer-initiatieven. Hiermee stimuleren we vergelijkbare en andere initiatieven.
- We gaan uit van de energie van initiatiefnemers, ook als de initiatieven klein zijn en blijven. We ondersteunen in vervolgstappen, en waken voor verwachtingen als energie toch vermindert: de gemeente neemt het niet automatisch over.
- We zoeken samen met de stad naar oplossingen voor vragen over inclusie.

4.2 Een dienst aanbieden

We zien veel initiatiefnemers die graag een dienst aanbieden, bijvoorbeeld in zorg, educatie of welzijn. De initiatiefnemer wil een taak overnemen die eerder door een andere aanbiedende partij werd uitgevoerd. Deze initiatieven willen vaak iets toevoegen aan het bestaande aanbod. Het lokale netwerk en de directe verbinding maakt deze initiatieven krachtig.

Het gaat om diensten waarvan de verantwoordelijkheid bij de gemeente ligt en blijft, die normaliter onder voorwaarden uitbesteed worden aan dienstverlenende organisaties, waarmee een langdurig samenwerkingsverband is.

Het bewonersbod geeft in Utrecht nu al ruimte om deel te nemen in de biedingen. Hiermee kunnen lokale initiatiefnemers, na een gewonnen biedingsprocedure, hun diensten aanbieden. Bijvoorbeeld als buurtorganisatie in welzijn.

Verbeterpunten en dilemma's

- Er zijn weinig bewonersbiedingen. Dit komt doordat de biedingsprocedure complex is en veel regels heeft. Ook zijn er te weinig mogelijkheden om uit de kosten te komen of er geld mee te verdienen.
- Regelingen gelden voor een beperkte periode. Na enkele jaren veranderen de eisen voor contractvormen van vrijwilligers of betaalde medewerkers. Dit heeft gevolgen voor de organisatie.
- Er zijn soms zorgen over een gebrek aan continuïteit bij initiatiefnemers.
- Het is niet altijd goed mogelijk om de meervoudige doelen van een initiatief te honoreren: extra maatschappelijke waarden van een buurtinitiatief kunnen niet altijd meegenomen worden in een afweging.

Een collectieve plek beheren: Vrijwilligers van Food for Good beheren groen én werken aan een gezond Utrecht. Food for Good past niet in één hokje, het dient meerdere doelen!

Een dienst aanbieden: Verschillende bewonersinitiatieven en sociaal ondernemers wilden doorgroeien naar zorgaanbieder dagbegaleiding. Met de pilot bewonersbod op dagbegaleiding is dit op professionele en principiële gronden niet gelukt (zie ook de 2e voortgangsrapportage Samen stad maken).

Perspectieven

- We gaan actiever communiceren dat en waarop bewonersbod mogelijk is.
- We verbeteren de ondersteuning in de beginfase van deze initiatieven. We verduidelijken de processen en geven eenvoudiger inzicht voor initiatiefnemers in verwachtingen, verantwoordelijkheden, te nemen stappen en contactpersonen.
- We ontwikkelen samen met de stad ideeën die het speelveld gelijk maken. Bijvoorbeeld een onafhankelijke professional die initiatiefnemers kan helpen bij de inschrijving.
- We gaan uit van de energie van initiatiefnemers, ook als de initiatieven klein zijn en blijven. We ondersteunen in vervolgstappen, en waken voor verwachtingen als energie toch vermindert: de gemeente neemt het niet automatisch over.
- We onderzoeken welke aanbestedingen we minder complex kunnen maken. Bijvoorbeeld met minder regels of door de regels duidelijker te formuleren.
- Bij de initiatieven die afhankelijk zijn van subsidies, onderzoeken we de juridische kaders en mogelijkheden om subsidies en opdrachten te verstrekken.
- We zijn transparant over de financiële mogelijkheden. Als er meer aanvragen binnen komen dan past binnen het vastgestelde budget of de regeling, dan kiezen we voor de initiatieven die de meeste meerwaarde leveren.
- We zijn vooraf helder over autonoom beleid of wettelijke taken zoals Wmo of Jeugdzorg. Bij Jeugdzorg mag de lokale overheid bijvoorbeeld alleen samenwerken met gecertificeerde organisaties.

4.3 Een ontwerp of visie maken

In participatieprocessen zien we wensen om niet alleen te kunnen reageren op een extern of gemeentelijk voorstel, maar ook om zelf een ontwerp of een visie te kunnen maken. Hiermee krijgt de initiatiefnemer een zogenaamde adviesrol, waarbij een ontwerp of visie het resultaat is. De kracht van lokale kennis en directe inpassing van lokale belangen is een voordeel.

De initiatiefnemer werkt vanuit een andere ervaring en positie, maar wel binnen dezelfde kaders als de gemeente, of wanneer dit zou zijn uitbesteed aan een extern adviseur zoals een ontwerper of consultant. De verbinding met de gemeentelijke verantwoordelijkheid is hier van belang: de formele rol van het college en/of de gemeenteraad zijn bij wet vastgelegd.

Een dienst aanbieden: Er is door Taal doet Meer een nieuw aanbod ontwikkeld voor werkgevers. Eigen medewerkers worden opgeleid tot taalmaatje op de werkvloer van een bedrijf. Het Oranjefonds financiert dit en vanuit de gemeente is er inzet van bedrijfsadviseurs van WSP (werkgevers servicepunt).

Een dienst aanbieden: De debatfunctie in de bibliotheek wordt verzorgd door 'Utrecht in dialoog' een stadsinitiatief dat de status 'initiatief' inmiddels voorbij is.

We zien deze ontwikkeling vooral bij vraagstukken die te maken hebben met ruimtelijke ontwikkeling, wonen, duurzaamheid of mobiliteit. Maar ook in andere sectoren wordt hierin steeds vaker initiatief genomen.

Verbeterpunten en dilemma's

- Bewoners die betrokken of deelgenoot zijn, zijn het soms onderling niet met elkaar eens. Dit kan voor onrust zorgen. De minder mondige bewoners trekken soms aan het kortste eind of er ontstaat verdeeldheid in de buurt.
- De initiatiefnemers lopen aan tegen wetgeving en regels, waar specialisten voor nodig zijn.
- De gemeente is niet altijd grondeigenaar. Dat maakt het speelveld complexer en daarmee is het niet altijd mogelijk om initiatieven te honoreren.
- De informatiepositie van initiatiefnemers is niet altijd gelijk aan die van de gemeente. Denk aan kaarten, beleidsstukken en andere kaders.
- Het is vooraf niet duidelijk wat er gebeurt nadat de visie of het ontwerp zijn opgesteld. Het mandaat en de bereidheid van de gemeente om deel te nemen zijn niet altijd geborgd.
- Participatie door initiatiefnemers wekt vaak de verdenking op dat vooral gelijkgestemden worden gevraagd om te participeren en mogelijke tegenstanders niet worden betrokken. Dit bemoeilijkt inclusieve en objectieve participatie.
- Ambtelijke inzet voor begeleiding en inbedding leidt tot hoge gemeentelijke kosten, die vaak niet direct zichtbaar zijn voor de initiatiefnemer.

Perspectieven

- We ontwikkelen samen met stad proces-uitgangspunten hoe om te gaan met niet-eensgezind zijn van inwoners.
- We experimenteren met projecten waarbij samenwerking tussen initiatiefnemers en gemeente centraal staat.
- We bedenken samen met de stad hoe inclusieve en objectieve participatie vorm kan krijgen.
- We bespreken met de stad of deelopgaven van het actieprogramma Initiatief uitgewerkt kunnen worden door initiatiefnemers.

Een ontwerp of visie maken: Rijnvliet, eetbare wijk. De bewoners van de Rijksstraatweg en de Metaalkathedraal kwamen met het idee om in Rijnvliet een voedselbos te maken. Dit is samen met de gemeente uitgewerkt.

Een ontwerp of visie maken: Bewoners én ondernemers maakten samen een buurtvisie voor de Kanaalstraat en Damstraat. De gemeente ondersteunde door een procesbegeleider en stedenbouwkundig specialisten.

Een ontwerp of visie maken: Drie bewoners met kennis over landschapsinrichting uit Dichterswijk bedachten om diverse groene plekken in de wijk met elkaar te verbinden. Bewoners regelden zelf communicatie en draagvlak. De gemeente droeg bij in een uitvoeringssubsidie.

4.4 Een project opzetten

Dit is de meest diverse groep van initiatieven. Dit type initiatief verschilt van elkaar in schaal, sector en termijn. Deze initiatieven vinden plaats in bijna alle sectoren, alle afdelingen en rondom vele maatschappelijke thema's. Gemeenschappelijke deler bij al deze initiatieven is dat het niet gaat om een gemeentelijk taak of verantwoordelijkheid waarbinnen gewerkt wordt, maar dat er wel gemeentelijke doelen mee kunnen worden bereikt. Het gaat om nieuwe ideeën, waar de initiatiefnemer eigenaar van is.

Het zijn over het algemeen projecten met een concreet doel en resultaat. Op onderdelen van deze projecten vragen initiatiefnemers bijdrage van de gemeente, vaak in co-financiering, inzet en/of fysieke ruimte, soms in netwerk.

Utrecht scoort goed als het gaat om dit type initiatieven. Er is een grote groep initiatiefnemers in de stad en we hebben een gemeentelijke organisatie die steeds beter klaar staat voor de initiatieven. Het is een ontwikkeling waar we middenin zitten. We mogen tevreden zijn waar we nu staan, maar blijven doorontwikkelen.

Verbeterpunten en dilemma's

- Initiatieven kijken vaak integraal, terwijl de gemeentelijke organisatie meestal per sector doelen en taken kent.
- De gemeente neemt een initiatief soms over, positief bedoeld, maar niet altijd met een positief effect.
- Er zijn soms zorgen over een gebrek aan continuïteit bij initiatiefnemers.
- Het is niet altijd goed vooraf te bepalen en te meten wat de effecten zijn op het beleid dat we hebben.
- Goede of sympathieke initiatieven hebben niet altijd de beste plannenschrijvers. Door procedures lopen we goede initiatieven mis.
- Het ondersteunen van een initiatief door af te wijken van kaders (een raadsbevoegdheid) is een complexe afweging. Een initiatief is niet alleen goed omdat het een initiatief is.
- Een open houding van gemeentelijke medewerkers helpt in het welkom heten van initiatiefnemers. Niet alle medewerkers hebben dat in voldoende mate.
- Zowel stad als gemeente onthouden de voorbeelden waar het niet goed ging veel langer dan de geslaagde initiatieven.

Een project opzetten: Bewonersgroep Karel Doormanlaan-duurzaam werkt collectief aan energiebesparende maatregelen in Noordoost. In deze buurt wordt gewerkt aan gezondheid, luchtkwaliteit, vochtproblemen in de huizen.

Een project opzetten: Het bewonersinitiatief Wijk C Stroom werkt met huiseigenaren, particuliere en sociale huurders aan 'inclusieve energietransitie', ofwel: participeer mee om zoveel mogelijk daken vol met zonnepanelen te leggen.

Een project opzetten: Het Hof van Cartesius is de groene werkplek in het Werkspoorkwartier. Sinds 2016 hebben creatieve en duurzame ondernemers hier hun eigen werkruimte rondom een groene binnentuin. Dit initiatief levert een grote bijdrage aan duurzaam bouwen in Nederland.

Een project opzetten: Initiatieven die specifieke bewonersgroepen vertegenwoordigen zoals Al Amal dreigden tussen wal en schip te raken bij de uitdraag van buurtzorg. Voor dergelijke initiatieven is er beleid ontwikkeld en budget gekomen voor de 'brugfuncties'.

Een project opzetten: Bewoners en ondernemers bij de Gagelhof in Overvecht hebben last van duiven en ratten. Ze namen het initiatief voor tijdelijke graffiti op het plein om de buurt erop te wijzen de duiven niet te voeren.

Perspectieven

- We optimaliseren bestaande instrumenten, zoals het bewonersbod, initiatievenfonds, 'groene golf team' (intern team dat initiatieven die vast dreigen te lopen intern oppakt en verder helpt), het initiatievennetwerk.
- We maken de start van een initiatief zo soepel en zo helder mogelijk: we willen met de stad kijken naar de beste ondersteuning bij de beginfase van een initiatief. We brengen samen met de initiatiefnemer in kaart wat er allemaal bij komt kijken.
- We gaan uit van de energie van initiatiefnemers, ook als de initiatieven klein zijn en blijven. We ondersteunen in vervolgstappen, en waken voor verwachtingen als energie toch vermindert.
- We steunen intern collega's in ontwikkeling naar een open houding naar initiatiefnemers.

Een project opzetten: Utrecht kent een groot aantal (particuliere) wooninitiatieven. De ruimte is schaars, maar de ambities van het Stadsakkoord Wonen (2019) zijn nog steeds leidend. Veel wooninitiatieven vervullen meerdere maatschappelijke doelen. Bijvoorbeeld stichting Compleks, voor onder andere starters op de woningmarkt en waar wordt ingezet op betaalbaarheid en ruimte is voor mensen die uit een kwetsbare positie komen.

Een project opzetten: Initiatief Rust en Reuring is op zoek naar plek, om de woondroom te verwezenlijken, gericht op zeggenschap en regie over de eigen manier van wonen en leven met eigen collectieve woonvoorzieningen.

Bewoners in Oost kwamen met het idee voor deze bloemenstroom in de Prins Hendriklaan.

5 Gelijk speelveld

Een helder en gelijk speelveld is een voorwaarde voor een soepel lopend initiatief. Een helder doel (wat willen we bereiken?), omschreven rollen (wie doet wat?) en de kaders (wat zijn de lijntjes waar we binnen moeten blijven?). Dit hoofdstuk beschrijft deze randvoorwaarden en verantwoordelijkheden.

5.1 Randvoorwaarden

De LSA-routekaart benoemt expliciet het belang van een gelijk speelveld in relatie tot commerciële (externe) aanbieders. In een gelijk speelveld kunnen kaders en randvoorwaarden worden gesteld door zowel de initiatiefnemers als de gemeente. Naast kennis over deze randvoorwaarden kan het ook kansen bieden om meer maatschappelijke doelen te behalen, zoals bijvoorbeeld de global goals.

Vanuit de stad zijn kennis, geld, ondersteuning, tijd en communicatie randvoorwaarden om deel te kunnen nemen. Vanuit de gemeente is het speelveld in eerste instantie bepaald door de randvoorwaarden wet- en regelgeving, budgetten en beleidsregels. Overigens, niet alle initiatieven hebben ondersteuning nodig of hebben meerwaarde bij ondersteuning.

Verbeterpunten en dilemma's

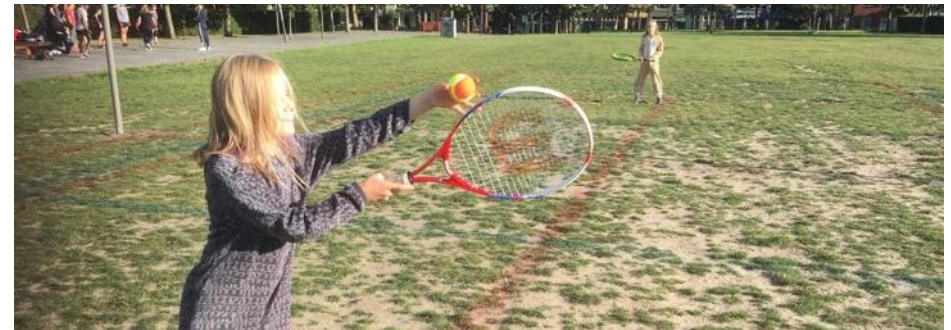
- Als alle initiatieven geld voor ondersteuning gaan aanvragen, is het gemeentelijke budget niet toereikend. Het is een complexe afweging hoe publieke middelen (tijd en geld) worden ingezet.
- De gemeente maakt soms per wijk of buurt andere keuzes in de criteria voor ondersteuning, en daarmee over het stimuleren van initiatief en samenwerking.
- Het veranderen van het speelveld is soms mogelijk maar kost tijd. Dit duurt soms te lang voor initiatiefnemers.

Perspectieven

- De gemeente wil de mogelijkheid bieden door initiatiefnemers de keuze te geven hoe ze ondersteund willen worden. Ook is toegang tot informatie (kennis, netwerk) en eventueel geld (in de vorm van een lening) mogelijk.
- De gemeente wil met de stad bespreken hoe we dit positief waar kunnen maken.

Een project opzetten: Een bewonersinitiatief, sterk gedreven door een klein team, op zoek naar versterking. Op deze foto staat het Museum van Zuilen (nieuwe locatie).

Een project opzetten: kinderen, en sinds kort ook jongeren, kunnen makkelijker initiatieven aanvragen bij het initiatievenfonds. Bijvoorbeeld voor een (tijdelijke) speelplek in de wijk.

Een project opzetten: Projecten die ruimte nodig hebben kunnen terecht bij het Makelpunt van de gemeente Utrecht. Er worden jaarlijks ongeveer 250 matches gemaakt met aanbieders van ruimte, waarvan ongeveer een derde in gemeentelijk vastgoed als tijdelijk beheer.

5.2 Zeggenschap en verantwoordelijkheden

De vraag neemt toe om als bewoners mee te kunnen beslissen over waar het geld aan uitgegeven wordt binnen hun eigen wijk of buurt. Deze ontwikkeling past binnen een lange traditie van wijkgericht werken, en is continu in ontwikkeling. Daarmee veranderen rollen, maar ook verantwoordelijkheden en betrokkenheid.

De LSA spreekt in hun routekaart specifiek over zeggenschap over buurtbudgetten. Wij zien dat in Utrecht breder: het gaat niet alleen om het financiële kader bij buurten. Denk aan aantallen woningen, parkeernormen, zorg- of onderwijsdoelen, luchtkwaliteit, allemaal zaken die van bovenaf als kader worden meegegeven. Ook hoeft het niet altijd over vraagstukken in een buurt te gaan: ook bij buurtoverstijgende zaken is het beoordelen op kaders van belang.

Niet alle initiatieven raken een gemeentelijke verantwoordelijkheid. Er zijn ook grote maatschappelijke of zakelijke organisaties, samenwerkingsverbanden en belangengroepen met een coöperatieve insteek. Initiatiefnemers kunnen soms ook bij hen terecht voor ondersteuning en samenwerking.

Verbeterpunten en dilemma's

- Kaders worden op een hoger niveau besloten, op een overkoepelend (landelijk of Europees) belang. De beïnvloedingsruimte op deze kaders is minimaal.
- Meedenken over kaders werkt 'not in my backyard' in de hand.
- Er zijn verschillende vormen van meebeslissen, niet alles past bij elke buurt.
- Budgetruimte voor extra buurtbudget is beperkt. Ondersteuning van complexe beslissingstrajecten kosten meer geld dan beschikbaar is.
- Er is slechts beperkte positieve ervaring met pilots met buurtbudgetten.
- Er is ondersteuning mogelijk door andere partijen op verschillende manieren, maar deze netwerken sluiten nog niet goed aan.

Randvoorwaarden: Er zijn ook grote maatschappelijke of zakelijke organisaties, samenwerkingsverbanden en belangengroepen met een coöperatieve insteek. Via Voor je Stadsie maken initiatieven kans op 'social return' bijdragen van bedrijven die aanbesteden binnen de gemeente Utrecht. Zo ook het project "Koks koken voor Utrecht". Foto van VCUtrecht.

Zeggenschap en verantwoordelijkheden: Rabobank Utrecht heeft een maatschappelijke fonds en een Wijkenplan, beide om maatschappelijke initiatieven duurzaam mogelijk te maken

Perspectieven

- Na uitvoering van het actieprogramma Initiatief gaan we het thema zeggenschap bestuderen en bespreken met de stad, als onderdeel van democratische vernieuwing. We onderzoeken hoe we de beïnvloedingsruimte kunnen vergroten, zonder de verantwoordelijkheid af te schuiven naar andere buurten of wijken.
- We evalueren de verschillende ervaringen en processen met buurtbudgetten. Hiermee willen we beter aansluiten bij buurten waar vraag is naar meer invloed op (buurt)budgetten.
- We willen vormen van meebeslissen over buurtbudgetten verder uitwerken in de vorm van een soort 'menukaart'.
- Samen met initiatiefnemers en zakelijke of maatschappelijke partners onderzoeken we de mogelijkheden voor een stadsbreed netwerk rondom initiatieven. Het doel van dit netwerk is om kennis, geld en netwerk uit te wisselen en samenwerking te stimuleren.

Zeggenschap en verantwoordelijkheden: Diverse partijen in de stad, zoals Transitiemotor030 en de Utrechtse Ruimtemakers, maken zich hard voor meer zeggenschap en verantwoordelijkheid bij inwoners.

6 Agenda

Actielijn 1. *juli 2021 en verder*
Communiceren en doorontwikkelen bewonersbod en zelfbeheer
We communiceren actiever over de kansen van het bewonersbod (4.2), in verschillende sectoren. We zetten in op kansen voor zelfbeheer van kleinschalig groen (4.1). We maken gebruik van communicatiekanalen van de gemeente en initiatiefnemers in de stad.
We werken continu aan verbeteringen in de bestaande werkwijze. Dit doen we door te monitoren, evalueren en het bijsturen van instrumenten als het bewonersbod, initiatievenfonds en het initiatievennetwerk.

Actielijn 2. *juli 2021 – februari 2022*
Verdere inzet van buurtbudgetten uitwerken
De gemeente wil verschillende processen van toekenning voor buurtbudgetten evalueren, en samen met een aantal actieve buurtbewoners de buurtbudgetten verder uitwerken in vorm van een soort 'menukaart'.

Actielijn 3. *augustus 2021 – maart 2022*
Samenwerkingsnetwerk versterken
De gemeente ziet kansen in de versterking van een netwerk van zakelijke of maatschappelijke partners in de stad met de gemeente en initiatiefnemers. Dit open netwerk onderzoekt en bespreekt wat mogelijk is in de optimalisatie van samenwerking, kennis, geld en netwerk. Bij voldoende interesse en deelnemers wordt dit stedelijk netwerk opgericht en worden gezamenlijk precieze doelstellingen bepaald.

Actielijn 4. *oktober 2021 – februari 2022*
Ondersteunen en versoepelen processen
De gemeente wil graag met een aantal (ongeveer 10-15) verschillende initiatiefnemers in de stad op gebied van zelfbeheer (4.1) en projecten (4.4) werken aan de ondersteuning en versoepeling van het proces dat initiatieven doorlopen. De gemeente stelt voor een werkgroep te vormen die binnen vier of vijf maanden voorstellen doet voor bijvoorbeeld

onafhankelijke professionele ondersteuning (5.1), soepele start bij initiatieven, accounthouderschap, experimenten in regel-vermindering. De gemeente wil daarnaast kleine experimenten doen op gebied van samenwerking tussen de gemeente en initiatiefnemers bij ontwerpvraagstukken (4.3).

Actielijn 5. *december 2021 – maart 2022*
Doorontwikkelen participatie en inclusie bij initiatieven
De gemeente wil samen met een diverse groep initiatiefnemers in de stad een werkgroep oprichten die zich bezighoudt met het gelijke speelveld tussen de bewoners onderling. De werkgroep doet voorstellen hoe om te gaan met vraagstukken over inclusiviteit bij zelfbeheer (4.1), participatievereisten bij een eigen visie of ontwerp (4.3), strijdige initiatieven en daaruit volgende spanningen in een buurt of wijk en vermeerdering van initiatieven uit bepaalde groepen van de samenleving die nu met weinig of geen initiatiefprojecten (4.4) komen.

Actielijn 6. *november 2022 – 2023*
Verdiepen vraagstuk zeggenschap
De gemeente wil na de ervaringen met bovenstaande agendapunten nadenken over de vervolgstap over zeggenschap en over democratische vernieuwing (5.2).
Hierbij gaat het over vergroting van beïnvloedingsruimte in de stad. Hierbij hebben we aandacht voor financiële kaders en collectieve belangen. Ook kijken we naar de rol en verantwoordelijkheid van de gemeenteraad. We leren daarbij van andere steden of regio's.
De gemeente wil deze vervolgstap oppakken met de partijen in de stad die hier kennis en ervaring in hebben. Dan denken we aan partijen als de Transitomotor, LSA en de Ruimtemakers. En met initiatiefnemers en inwoners die nog minder ervaren zijn in democratiseringsvraagstukken.

Inwoners van alle leeftijden en alle wijken zetten zich in voor een groene stad zonder zwerfafval.

Colofon

Uitgave

Vervolg actieprogramma
Samen stad maken: Initiatief

Versie datum

29 april 2021

In opdracht van

Wijken, gemeente Utrecht

Internet

www.utrecht.nl/participatie

Rapportage

Samen stad maken

Informatie

participatie@utrecht.nl

Noot

Een aantal foto's van bijeenkomsten in dit actieprogramma zijn gemaakt vóór corona.